

دانشمند بزرگ زبان و ادب فارسی

جمال فاطمه*

پروفسور سید امیر حسن عابدی در جهان ادب فارسی احتیاج معرفی ندارد. او پیکر علم و فضل، حسن اخلاق مجسم و مرد کامل در تدریس و تعلیم زبان و ادبیات فارسی بود که با فوت او گلستان و بوستان علم و ادب ویران شد. ذاتش مناره نور بود. ایشان در میان علما و دانشوران ممتاز و مستند شبه قاره شمار می‌شوند. نه تنها در هند و پاکستان بلکه در ایران هم آثار تحقیقی وی اهمیت زیادی دارند. پروفسور عابدی نه تنها استاد ماهر و کامل فارسی بود بلکه به‌حیث تحقیق و دانشوری در عصر حاضر در جهان فارسی مشهور و معروف بودند. در دوران جدید پروفسور عابدی به‌عنوان یک دانشمند برجسته در سراسر ایران و هند به‌شمار می‌رود همپله وی کمتر به‌نظر می‌آید. او در این عهد، بزرگ‌ترین عالم و استاد زبان فارسی در هندوستان بود که شهرتش نه تنها در هند بلکه در ایران و در همه جهان فارسی پدیدار شد و کارهای ادبی وی به‌نظر احترام دیده می‌شود. او در قرن بیست و یکم میلادی استاد اکثر ارباب علم و اصحاب فکر و فن فارسی در هند بوده‌اند. او دارای شخصیتی چون بهار بودند که محقق بزرگ قاضی عبدالودود درباره او می‌گفت:

”آن قدر مرد صاف دل بود که نظیرش کمتر بنظر می‌افتد.“

او در سرزمین هند و پاکستان از حیث خادم عظیم و محافظ حقیقی زبان و ادب فارسی مقام اعلی بدست آورده است. ایشان عاشق صادق و علمبردار و شیدای زبان فارسی و فرهنگ مشترک هند ایرانی بودند. پروفسور عابدی از خدمات و تلاش و جستجوی

* بخش فارسی، اورینتل کالج، پتنا سیتی، پتنا.

خود به کارهای تحقیقی، به درختهای و شاخهای پژمرده فارسی شادابی و تازگی بخشید و از عرق ریزی خود باغ خشک فارسی را حیات نو اعطا نمود.

استاد عابدی مخلص بود و درست این است که او شخص نادر با وضع قدیم، مخلص، خوش مزاج، بذله‌سنج، جراتمند و صاف‌گویی بود. ذهانت و فطانت و ذکاوت او خداداد بود. او از هرگونه تعصب پاک و صاف بود. او یک انسان خوب بود و قدردان انسانهای خوب هم بود. او با شاگردان خود هم به نیکی رفتار می‌کرد و با وجود کارهای زیادی دیگر به رهبری و رهنمائی شاگردان خود را اهمیت می‌داد. به‌علت التفات او به تدریس و تحقیق، شاگردان ذکی او از ایشان کسب فیض می‌کردند. در نتیجه رهنمائی ماهرانه وی شاگردهای وی مقام بلند در میدان تحقیق و تنقید را احراز نموده‌اند. به‌کلی پروفیسور عابدی مجموعه صفات گوناگون بود و با هرکسی با شیوه وضع‌داری و خلوص و محبت هم‌کلام می‌شد.

پس از تقسیم هند او به دانشگاه دهلی پیوست. سپس شهرت تحقیقات و تصنیفات او به ایران رسید. او بارها به دعوت دولت ایران سفر ایران نموده و دولت ایران از اعزاز و اکرام و انعام‌اعلی برخوردار کرده است. بارها به سمینارها و کنفرانس‌هایی در سراسر جهان دعوت می‌شد. پروفیسور عاشق مخطوطات فارسی بود. این جذبۀ دیگران کمتر دیده می‌شود. او ذوق تحقیق و تلاش داشت. او به انتخاب واژه‌ها و تراکیب بسیار محتاط بود همین‌علت است که شگفتگی و رعنائی وصف خاصی در تحریر او است. تحقیقات او خزانه‌ای بیش‌بها در زبان و ادب فارسی به‌شمار می‌رود.

از آثارهای تحقیقی استاد عابدی هویدا می‌شود که با چه زحماتی و جانفشانی زبان و ادبیات فارسی را آبیاری کرده است و این ادب را شگفتگی اعطا نموده است. مقاله‌های او هم مورد توجه و فکرانگیز است. دیوان هجری، دیوان عشقی، دیوان قبلان بیگ، یک قسمت مهم همان مقاله‌ها هستند که شاهد علم و تبخّر او است. علاوه ازین مانند دیوان رضا و مثنوی «مهر و ماه» مقاله‌هایی هستند که پُر مغز و جامعیت کامل دارند. او برای نگارش این مقاله‌ها طرز دلکش را اختیار نموده و به سلاست و فصاحت نوشته است. «درباره خود» یک خودنوشت کوتاه استاد عابدی است که از آثار گرانبهای

شمار می‌شود. او از دیانتداری حقائق زندگانی خودش را بسیار دلکش بیان نموده است که واقعاً جالب بنظر می‌آید.

تمایلات او نه تنها به‌نسخه‌شناسی محدود بود بلکه او مطالعه عمیق به‌علم تاریخ، مذهب و فلسفه و تصوّف می‌داشت که در نتیجه آن جذبۀ خیالات روشن و وسیع‌المشری می‌داشت. حقیقت است او از تلاش و جستجو و شوق خودش نسخه‌های نسخه‌های خطّی نادر را پیدا کرده است که برای ادب فارسی آثار گرانمایه‌اند. دربارهٔ تلاش نسخه‌های خطّی وی می‌توان گفت در سر او برای اینها سودایی بود.

برای این کار رنجهای بسیار برده و سفرهای طولانی را متحمّل شد و خود را برای این تلاش و جستجو وقف کرده بودند. کتابهای تراجم سانسکریت به‌فارسی که کمیاب بودند، آنها را معرفی کردند. از عرق‌ریزی و جانفشانی خود نسخه‌های نادر را معرفی نمودند و به‌علت همین کارهای برجسته، او در جهان فارسی ممتاز و منفرد شد.

او علاوه بر ادب کلاسیکی از تاریخ شبه‌قاره خصوصاً از انساب شرفا و سادات هند معلومات فراوانی داشت که دیگران از او دریافت می‌کردند. حقیقتاً او در علم انساب دسترس کامل داشت که کسی همپله و نظیر او نبود. او علاوه بر عالم بزرگ و محقق برجسته، انسان دوست و غریب‌پرور هم بود. این‌گونه مردم در دوره کنونی ناپیدایند. او در دانشگاه‌های هند برای مطالعات فارسی و تحقیق و تدریس فارسی نقش مهمی ایفاء نموده است که به‌همّت او در کالج‌ها و دانشگاه‌ها زبان و ادب فارسی را زندگانی نو میسر شد.

رئیس جمهور هند به‌اعتراف کمال و خدمات وی به‌زبان و ادب فارسی به‌اعزاز و انعام دولت هند سرفراز کرد. در سال ۱۹۷۵ م ساهتیه کلاً پَریشدِ دهلی‌نو او را انعامات و سند توصیفی نواخت و در سال ۱۹۷۸ م غالب انستی‌تیوت دهلی از جایزه «فخرالدین علی احمد» را به‌وی سرفراز نمود. علاوه اداره‌ها و انجمن‌های گوناگون ایالتی و کشوری از اعزازت و انعامات گرانقدر او را برخوردار کرده‌اند. از دولت ایران هم سند اعزازی را بدست آورده است. او را هم «اعزاز خدابخش» به‌توسط کتابخانه خدابخش پتنا اعطا گردیده است که این اعزاز به‌دست رئیس جمهور هند آقای ای. پی. جی. عبدالکلام به ۳۰ دسامبر ۲۰۰۵ م داده شد.

مجتهد بزرگ، مجاهد، محقق و شخصیت عبقری پروفیسور دکتر سید امیر حسن عابدی از میان ما بد دور رفت. او ۴ می ۲۰۱۱ م در بیمارستان آل ایندیا انستی تیوت چشم به جهان بست و در ۵ می در قبرستان جامعه ملیه اسلامیہ مدفون گشت. در پس ماندگان او همسرش، دو پسر و یک دختراند. بدون شک شخصیت استاد عابدی و فعالیت وی برای نسل نو مشعل راه برای همه است. شخصیت جامع و پُر وقار وی مانند دانشگاه بود. همه صفات و شمائل و خصائل وی را بیان نمودن کاری بس دشوار است. بنابر این فقط با یک بیت دکتر مغیث‌الدین فریدی سخن خودم را به پایان می‌رسانم:

ای امیر کاروان علم و دانش عابدی ناخدای زورق ارباب بینش عابدی